De eerste stelling met haar variant luidt aldus: »Niemand heeft het recht iemand een belofte af te nemen, die hem in strijd zou kunnen brengen met Gods Woord of met zijn conscientie." Var. »Niemand heeft het recht eene belofte, aan wien ook, af te leggen, waarvan hij vermoedt dat ze hem in strijd zou kunnen brengen met Gods Woord".

Hierop nu teeken ik alleen aan dat volgens Dr. Kuyper »alle beding van gehoorzaamheid of verband van belofde of gehoudenheid tot onderwerping aan menschelijke bevelen, altoos en onder alle omstandigheden, beperkt is door de alles beheerschende voorwaarde overal en die nooit hoeft uitgesproken, omdat ze altoos vanzelve spreekt, *voor zooverre hiermede niet te kort wordt gedaan aan de gehoorzaamheid jegens God*" 1). Hij verwerpt dan ook de door mannen van naam verdedigde theorie: »zoolang ge onder de bestaande kerkorde verkeeren blijft, zijt ge gehouden u naar die kerkorde te gedragen".2) In beginsel is dit zoo. Want alle mensch, die eigen wil of kennis voor Gods wil en de kennis die een ander daarvan heeft en waaraan die ander dus gebonden is, in de plaats zoekt te stellen, begaat de schrikkelijke zonde van zich zelf tot God te maken. De vraag is enkel, of het beroep op de conscientie oprecht, de macht die het bestaande verband invoerde, daartoe bevoegd en het recht der gemeenschap erkend was. Evenwel zou ik gelijk ik reeds voor maanden schreef, het in onzen tijd veiliger achten, deze gebondenheid aan de Schrift uit te doen spreken door de opzieners en leden onzer kerken. In het burgerlijk leven wordt nooit een belofte van gehoorzaamheid aan de wet geëischt van wie meerderjarig is en wordt dus stilzwijgend een grenslijn erkend in de conscientie. Maar zulk een stilzwijgende overeenkomst bestaat in onze kerken niet. En als de thans bestaande kerkbesturen daarmede geen genoegen nemen, dan moeten leden en opzieners eenvoudig alle belofte van gehoorzaamheid aan de reglementen weigeren. Ik zelf heb die belofte dan ook niet gedaan, omdat ik de door u genoemde moeielijkheid voorzag. Overigens dunkt het mij dat de stelling en haar variant op hetzelfde nederkomen, de eerste de zaak aan de zijde van den *afnemer*, de andere dezelfde zaak aan die van den *aflegger der belofte* formuleert.

De tweede stelling met haar variant luidt aldus: »Bovenal een kerk mag dus nooit anders een belofte afnemen dan onder stilzwijgend beding, dat deze belofte vervalt, zoodra ze de conscientie in botsing met Gods Woord zou brengen." Var. »Ergerlijke prediking van de *reservatio mentalis*, leelijker nog dan de welbekende onuitgesproken gravamina."

Van een »reservatio mentalis", d. i. een leugenachtig voorbehoud, ben ik niet minder dan u een vijand. Met betrekking tot de belofte echter zie ik hier geen anderen uitweg dan dezen: *Dat de persoon, die de belofte aflegt, recht heeft om te weten wat hij moet beloven.* Zoo zou ieder moeten weten aan welke Synodale bepalingen hij gehoorzaamheid schuldig is, en moest het Bestuur waaraan het aanging, liefst de kerkenraad, hem bij tijds een exemplaar van die bepalingen doen toekomen, eer hij de belofte aflegde Ook zou het hem moeten vrijstaan om inlichtingen te begeeren over bepalingen die onduidelijk waren, als wanneer het aan hem zou staan om te beslissen of hij op zulke voorwaarden al dan niet lid wilde zijn, indien het niet gelukte om onder volstrekte gebondenheid aan de Schrift, tot overeenstemming te geraken. Wel te verstaan, zoolang men met een wettig kerkbestuur te doen heeft. Een onwettig kerkbestuur heeft zich eenvoudig aan elk, die zijn conscientie aan de Schrift bindt, te onderwerpen. Steeds heb ik het dan ook als een onchristelijke dwang der Synode veroordeeld, dat zij van jongelieden b. v. van 18 jaar gehoorzaamheid eischte aan bepalingen die ze niet kennen, en waarop zij toch maar *ja* moesten zeggen. En zeker hebt u onlangs ook gelezen, dat het Classicaal Bestuur de vereischte toestemming tot het aannemen van het beroep naar Maassluis aan Ds. Langhout weigerde, toen hij slechts gehoorzaamheid aan de reglementen wilde beloven voor zoover ze niet met Gods Woord strijdig waren. Blijk dat het Bestuur de reglementen boven de Schrift stelde, of de opzieners aan de Schriftuitlegging der kerkbesturen wilde binden 3).

Niet zoo haastig, hoor ik mij door u toeroepen, met verwijzing naar de derde stelling en variant, die aldus luiden: »De Synode der Hervormden, die u beloften afneemt waaruit botsing met Gods Woord voortvloeit, en u bij botsing den eisch stelt dat ge haar kerk zult verlaten, verlaat hiermede zelve den Heere." Var.: »De leeraar die beloften aflegt, waaruit, naar zijn individueel begrip, botsing met Gods Woord voortvloeit, en bij botsing aan de Synode den eisch stelt om zijnentwil heen te gaan, verlaat hiermede zelf den Heer."

Voorop stel ik dat Dr. Kuyper zich hier heeft verschreven. Het is niet *haar* (der Synode) maar *Jezus'* kerk, waarin zij door list meer dan door geweld is ingedrongen.

Maar juist daarom is deze derde stelling met haar variant van veel beteekenis. Het is de oude strijd tusschen het recht van den enkele, van het bestuur en van de gemeenschap. Of korter gezegd: Bij wien berust het recht om op kerkelijk gebied den zin der Heilige Schrift vast te stellen, zoodra daarover geschil ontstaat? Van Gereformeerde zijde is steeds de stelling bepleit »*dat de kerk over de particuliere gevoelens oordeelt, niet de particulier over de Belijdenis der kerk*" 4). En op die stelling schijnt u amen te zeggen als u in de variant op de laatste stelling eischt, dat de leeraar zijn individueel begrip moet prijsgeven voor de uitspraak der Synode of uittreden. Althans dit vloeit er wettig uit voort. En dan zeg ik van heeler harte amen op uw beweren, *indien althans de Synode en verdere besturen organen der Kerk van Christus zijn en dus de kenmerken bezitten die de Schrift daarvoor ons aangeeft.* Mag ik dan, naar de kennis die ik van de Schrift bezit, die kenmerken eens opnoemen? Vooral één hoofdstuk der Schrift komt ons daarbij te stade, waarvan ik wenschte dat het in onze dagen door alle belijders onzes Heeren biddend en nauwkeurig werd onderzocht. Ik bedoel Hand. 15, waar van de eenige wettige kerkvergadering gemeld is, die het N. T. kent.

En dan staat zeker dit bovenaan en voor alle Christenen onwrikbaar vast, dat het *eerste* kenmerk is *den Christus als Koning zijner kerk te erkennen.* Hij getuigt toch zelf: »„Mij is *gegeven alle macht in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst alle volken. . . . lerende hen onderhouden alles wat* Ik *u geboden heb*" 5). En: „De Heilige Geest *zal* Mij *verheerlijken*" 6)

Slaan we verder het genoemde hoofdstuk uit de Handelingen op, dan vinden we als *tweede* kenmerk om orgaan des Heiligen Geestes te zijn, *de volstrekte gebondenheid aan de Schrift.* Er staat toch dat de heilige apostel Jacobus zegt: »*Hiermede stemmen overeen de woorden der Profeten, gelijk geschreven is*" enz. 7). En wat de heilige apostelen toen *mondeling* deden, doen ze thans door hun *schriften*, d. i. het Nieuwe Testament 8), dat *onbeperkt gezag* heeft, gelijk zij zelven.

In de *derde* plaats wordt als kenmerk geëischt: *de geestelijke eenheid met de kerk aller eeuwen.* Te Antiochie, waar de twist uitbrak, bevond zich ook de heilige apostel Paulus. Er staat toch »*Als er dan geen kleine wederstand en twisting geschiedde bij* Paulus *en Barnabas*" 9). Toch vraagt de gemeente niet *zijn* beslissing, maar lezen we dat »*zij verordend hebben, dat Paulus en Barnabas en eenige anderen uit hen, zouden opgaan tot* de apostelen en ouderlingen naar jeruzalem *over deze vraag*" 9). Nu lezen we vroeger: „*Degenen nu die verstrooid waren door de verdrukking, die over Stefanus geschied was, gingen het land door tot Fenicie toe, en Cyprus, en Antiochie*" 10), waaruit blijkt dat de gemeente te *Antiochie* uit die te *Jeruzalem* was ontstaan.

Ten *vierde* lette men op de wijze van samenstelling. Deze leeren we kennen uit het opschrift van den brief, die de beslissing der vergadering bevatte, aldus luidende: „*de Apostelen en de ouderlingen en de broeders*" 11). Hieruit volgt dat de gemeente recht van medewerking heeft zoodra het de zorg voor haar belangen betreft, en ook dat de opzieners door haar moeten worden gekozen. Er staat toch: »*En als zij hun in elke gemeente, met opsteken der handen, ouderlingen verkoren hadden*" enz. 12).

En ten *vijfde* moet opgemerkt dat noch *de gemeente te Antiochie*, noch *de heilige Apostelen* er aan dachten, om te zeggen: *Laat ons één zijn in Christus, dien we allen als onzen Zaligmaker belijden, en elkander in het punt der belijdenis vrijlaten*, en ook niet: *Laat ons dit overlaten aan de werking des Heiligen Geestes, die dit op zijn tijd in de harten der belijders zal beslissen.* Het tegendeel blijkt voor *de gemeente* uit vers 2, terwijl we verder lezen: „*En* de apostelen en de ouderlingen *vergaderden te zamen, om op deze zaak te letten*" 13).

Kort samengevat hebben we dus deze kenmerken: 1. Jezus Christus is de Koning der kerk. 2. De Bijbel is de eenige regel van beslissing. 3. De kerk aller eeuwen is het Lichaam Christi, waaraan we gebonden zijn. 4. De leden der kerk moeten gekend worden in de behandeling harer zaken. En 5. er *moet* beslissing van geschillen in de kerk zijn.

En heeft het nu breed bewijs noodig, dat de Synode en verdere Besturen *letterlijk niet één van deze aan de Schrift ontleende kenmerken bezitten?*

Maar dan volgt hier ook uit, dat ze geen organen van den Heiligen Geest kunnen zijn, maar naar Luthers woord, dat »wat niet uit God is, noodwendig uit den duivel moet zijn", de schrikkelijke gevolgtrekking niet te mijden is, dat de Besturen, die uit de organisatie van 1816 zijn geboren, organen des duivels zijn.

En diensvolgens moet ons besluit wel zijn, dat de Synode met den aankleve van dien, door wie Christus als zijn Koning belijdt, *op geenerlei wijs* mag *worden erkend, op straffe van de gehoorzaamheid aan, en het strijden voor den wettigen Koning der kerk te verzaken.* Geen belofte aan haar kan dus gelden, waar ze *naar het oordeel van den Christen met zijn gebod strijdt.* Maar *wel* hebben kracht de *beloften aan den Koning der kerk door hare opzieners afgelegd*, die we lezen in de Formulieren tot hun bevestiging. En och! of vele Irenischen, die zoo roepen van de heiligheid der beloften, aan *een antichristelijke Synode* gedaan, eens meer met *deze* beloften rekenden en zich voor God afvroegen, of zij *deze* zijn nagekomen.

En hiermede eindig ik. Zeer zult u mij verplichten met aan dit schrijven een plaats te willen verleenen in het eerstvolgende nummer van uw blad.

Met achting,

Uw WelEerw. Zeer Gel. dienstw. Dienaar
G. Milo.

Dat we schreven: »de Synode eischt dat we *haar* kerk verlaten zullen," was geen verschrijven. Het was uit den geest der Synode gesproken. Zij houdt staande dat het niet de kerk des Heeren, maar *de hare* is, en daarom omschreven we haar eisch *in haar eigen taal.*

Gelijk men weet behoort een *Catechismus* uit te gaan van een kerk, of althans van kerkvaders, in wie het kerkelijk bewustzijn zich op zoo machtige wijze weerkaatst, dat ze rijp kunnen worden geacht, om in naam der kerk te spreken.

Privaat een Catechismus uit te geven is daarom altoos een uiterst gevaarlijk ondernemen geweest, en door ernstige lieden is zulk een waagstuk dan ook steeds ontraden.

Immers, men liep dan steeds te veel gevaar, om zijn eigenaardige private denkbeelden als uitdrukking van *de* Christelijke leering te willen voorstellen, iets waardoor het eigenaardige van een Catechismus geheel teloor ging.

Predikanten denken onderling verschillend, en eenzelfde predikant denkt over heel veel dingen anders als hij 50 jaar is dan toen hij 30 jaren oud was.

Moest de gemeente dus op en neer gaan met de wisselende opiniën der predikanten, dan ontbrak er alle vastheid en kwam er nooit een kerk uit.

Vandaar dat elke kerk haar *Catechismus* bezit, om juist tegenover deze ebb en vloed in de meening der predikanten zekere *geloofseenheid* te bewaren, waardoor zulk een kerk zeker karakter erlangt.

Zulk een Catechismus is dan theologisch zuiver gedacht; van woorde tot woorde getoetst in elke uitdrukking; en in den samenhang van zijn deelen ordelijk saamgevoegd.

Vandaar het gezag van zulk een Catechismus, dat dan over *heel* een land en door *vele* eeuwen gaat.

Denk slechts aan Luthers Catechismus, aan den Westminster Catechismus en ten onzent aan dien van Heidelberg.

Wil men daarentegen een proeve hebben van het hoogst onvoorzichtige, als iemand zoo eens op eigen handje een Catechismus wil uitgeven, welnu make hij dan eens kennis met den „*Catechismus of onderwijzing in de Christelijke Leering, door N. de Jonge, Evangelieprediker te Brussel. Brussel, Vlaamsch-Christelijke Boekhandel, 9 Katherinaplaats.*

Op dezen Catechismus komen we later misschien terug, omdat het zeer zijn waarde heeft uit dit handboekske de opinie van een Irenisch predikant eens wat duidelijker geformuleerd te leeren kennen.

Reeds nu echter vestigen we de aandacht op les twee, vraag 2, waar gevraagd wordt: *Hoe heeft God den mensch geschapen?* en waar Ds. De Jonge antwoordt: „*Naar zijn beeld en gelijkenis*, **dat wil zeggen met het vermogen om God gelijk te worden.**

Het staat er zoo letterlijk en niet anders; en bovendien alleen; Gen. 1:27 wordt aangehaald.

Nu wisten we wel, dat een verloste Gods *aangenomen* kind is; dat we *navolgers* God als geliefde kinderen moeten zijn; dat ons het „Weest dan gij-lieden volmaakt gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is" wordt toegeroepen, maar het *Eritis sicuti Deus*, d. i. „Gij zult als God zijn", werd in de Heilige Schrift ons steeds als *een vinding van Satan* voorgesteld.

En toch komt hier een Evangelieprediker aan kinderen leeren, dat dit wat Satan aan Eva influisterde, nu eigenlijk de waarheid is. Natuurlijk op andere manier, dan door het eten van den verboden boom. Maar het doel wordt toch ook hier genoemd: Gij zult aan God gelijk worden.

Stond er nu nog bij: *In zijne mededeelbare eigenschappen*, en ware er de beperking aan toegevoegd: *op eindige wijze*, zoo ware zulk zeggen nog verdedigbaar.

Maar gelijk het hier staat, zonder eenige reserve, toont het op verontrustende wijze, welk gevaar er in zulke dilettant-Catechismussen steekt.

Ook practisch komt dit groot gevaar in deze Brusselsche proeve reeds uit.

Zoo vond Ds. De Jonge goed, om in zijn Catechismus officieus *de Doopsformule* te veranderen, en opzettelijk te leeren dat gedoopt moet »*tot* den Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes."

Voorts is schier overal bij Doop en Avondmaal en bij elk stuk der belijdenis het doen *des menschen*, het *onder*werpelijke, schier het één en al geworden. Van het werk Gods, van het *voorwerpelijke*, blijft schier niets.

En eindelijk predikt deze Catechismus ons onverholen het meest uitwendig Chiliasme

Men kan en moet dus, zonder vrees voor tegenspraak zeggen, dat in dit boekske allereerst de *bezonnenheid* ontbreekt. Een minder revolutionaire, een eenigszins historische geest zou zich althans meer aan de leeringe der vaderen hebben aangesloten, en met eigen denkbeelden iets meer terughoudend zijn geweest.

Arme Vlamingen en Walen!

Eens gaaft ge aan Holland uw schoone belijdenis in zoo zuiveren vorm; gouden appelen boodt ge ons op zilveren gebeelde schalen.

En nu, hoe ontzield en van glans beroofd geeft de beweging die thans onder u wordt opgewekt u de belijdenis uwer vaderen terug!

Door eenige leden der kerk van Amersfoort is aan den Kerkeraad dier gemeente toegezonden dit onderstaand schrijven:

De ondergeteekenden, lidmaten uwer gemeente, komen bij dezen, mede uit naam van verscheidene anderen, tot u, om voor u eene zaak bloot te leggen, welke hun zwaar weegt op het harte.

Geen uwer is onbekend, wat in den laatsten tijd op kerkelijk gebied in ons vaderland is voorgevallen; en hoe, nog duidelijker dan ooit te voren, is gebleken, dat het onmogelijk is het Koninklijk gezag van Christus te erkennen en, zoowel in de kerkregeering als in de heiligh ouding der Sacramenten, naar Gods heilig Woord te handelen, zoolang men staat onder eene organisatie die, als de Synodale, hààr gezag stelt als het hoogste besturende, wetgevende en rechtsprekende in de kerk, en menschelijke inzettingen stelt boven het Woord Gods.

Alsnu lettende op de beloften door u allen bij de aanvaarding uwer ambten afgelegd, en op de onmogelijkheid om onder de bestaande organisatie die beloften naar den eisch van Gods Woord te vervullen, komen zij tot u met de ernstige, maar dringende vraag:

Wat denkt onze Kerkeraad te doen? Mag de gemeente verwachten, dat door de van Godswege hiertoe geroepenen de noodige stappen zullen worden gedaan om te breken met de Synodale organisatie van 1816, en weder te keeren tót de kerkenordening der Gereformeerde kerken in Nederland, laatstelijk vastgesteld in 1619 met de Formulieren van eenigheid dier kerken als accoord van kerkelijke gemeenschap, of — moet er worden ondervonden dat de reformatie der kerk naar den Woorde Gods ook hier, als helaas! in zoo menige stad en dorp onnoodig wordt geoordeeld, wat er ook geschied zij?

Zij leggen deze vraag voor uwe conscientie neder en wachten uw antwoord eer zij, krachtens het ambt aller geloovigen tot eenigen stap komen.

Mocht voor 15 Maart e. k. geen antwoord zijn ontvangen, dan zullen zij daaruit opmaken, dat de Kerkeraad besloten heeft de Reformatie der kerk, als boven in hoofdtrekken omschreven niet ter hand te nemen.

Dat moge de Heere verhoeden, die gehoorzaamd moet worden méér dan menschen; die door zijn, Geest u den ernst der zaak, het heilige recht Gods, het duur verplichtende uwer roeping u binde op het hart, en alzoo u de genade geve om getrouw te wezen in het ambt waarin Hij u stelde.

Met deze heilbede noemen wij ons,

(*w. g.*) H. C. E. Staverman.
» J. de Roos.

Amersfoort, 14 Febr. 1887.

Zoo gevoelt men allerwegen, dat het tot een beslissing moet komen.

Doch gelijk Willem de Zwijger riep: *On veut nous anéantir, mais nous ne voulons pas être anéantis*, zoo zeggen ook wij heel het land door: „Men wil ons uitdelgen, maar wij zullen, omdat God het niet wil, niet uit te delgen zijn."

Het vonnis, waarmede de heer C. van Emmerik, president-kerkvoogd te Nederhorst-den-Berg, werd gecensureerd, en waarvan wij in ons vorig nummer melding maakten, is van den volgenden inhoud:

Nederhorst-den-Berg, 15 Febr. 1887.

Aan den heer C. van Emmerik,
Lidmaat der Ned. Herv. Gemeente te *Nederhorst den-Berg.*

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Nederhorst-den Berg, wettig bijeengekomen op heden 15 Febr. 1887.

Nadat hij heeft gelezen een schriftelijke aanklacht tegen het gemeentelid C. van Emmerik, tevens president-kerkvoogd, waarin hem ten laste gelegd wordt een onchristelijke wandel en verzuim en vergrijp in de uitoefening van zijn kerkelijke betrekking;

nadat hij vervolgens heeft gezien een schriftelijke verzekering van 3 gemeenteleden, om getuigenis af te leggen van de gegrondheid der aanklacht;

nadat hij ook het gemeentelid C. van Emmerik in zijne vergadering heeft geroepen om hem gelegenheid te geven zich van deze aanklacht te zuiveren; terwijl genoemd gemeentelid in de vergadering is verschenen, doch de gegrondheid van het tegen hem aangevoerde niet heeft kunnen tegenspreken, behalve wat aangaat het op den Zondag arbeiden of doen arbeiden, wat hij gesegd heeft van Zondag 13 Febr. '87 te hebben nagelaten en het verder te zullen doen;

overweegt, dat de aanklacht betreffende onchristelijken wandel doelt op: *a.* uitoefenen van beroepsbezigheden op den Christelijken rustdag, zonder daartoe door eenige wet gedwongen te zijn, welke aanklacht echter oogenblikkelijk na de verklaring van Van Emmerik met dankbaarheid voor zijn besluit door den klager is teruggenomen,

b. op het voorstaan van eene meening ten opzichte van de kerkinrichting op zulk eene wijze, die een Christenen niet past, nl. in groote toornigheid, tegen 1 Kor. 14 vs. 40, Gal. 5 vs. 20—22, Efes. 4 vs. 26*b* en 27, Efez. 4 vs. 15 en het formulier voor het H. Avondmaal;

overweegt dat de aanklacht betreffende verzuim en vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekking, doelt *a.* wat het verzuim aangaat op het bijna nimmer verschijnen in de openbare godsdienstoefeningen der gemeente tegen Hebr. 10:25, om er ook collecte te houden voor de kerk; en op het nalaten om in de op Vrijdag 11 Febr. '87 gehouden vergadering van Kerkvoogden en Notabelen zelfs iets te zeggen aangaande de zaak, die ter behandeling opgegeven was, door over andere dingen op zulk eene wijze en zoo breed uit te weiden, dat de een na den ander de vergadering verliet, zonder dat er dankzegging had plaats gehad en tot schade van sommiger gezondheid;

b. wat het vergrijp aangaat op het in de laatste vergadering van Kerkvoogden en Notabelen voor 11 Febr. '87 ondanks de ernstigste en duidelijkste raadgevingen van den secretaris, willen overhalen van heeren Kerkvoogden om den heer Karssen, voor 1 Dec. 1886 predikant te Amsterdam, vanwege Kerkvoogden uit te noodigen tot het vervullen van een spreekbeurt in het kerkgebouw, tegen art. 59 van het Reglement op het Beheer van kerkelijke goederen en fondsen te Nederhorst-den-Berg;

en besluit, met het oog op art 3 al. 2 van het Synodaal Reglement voor opzicht en tucht, van af heden op hem toe te passen van de tuchtmiddelen in art. 4 van bovengenoemd reglement opgegeven.

1. de ontzegging van het gebruik van het heilige Avondmaal voor onbepaalden tijd;

2. de vervallenverklaring der bevoegdheid tot het uitoefenen van kerkelijke rechten en tot het aanvaarden van kerkelijke bedieningen voor onbepaalden tijd.

De Kerkeraad doet dit niet dan met het innigste en hartelijkste leedwezen en meldt hem, dat hij binnen 14 dagen van deze uitspraak in hooger beroep kan komen bij het Classicaal Bestuur van Amsterdam. Indien hij dat doet, zal hij er binnen denzelfden tijd den Kerkeraad kennis van hebben te geven.

De Kerkeraad wenscht niets liever dan dat de Heere God door zijn Woord en Geest Van Emmerik zóó bewerke, dat hij ten spoedigste in den verordenden weg van deze censuur kan ontheven worden.

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Nederhorst-den Berg,

(*w. g.*) A. Veenhuyzen, *Predikant.*
» » H. de Jong, *Ouderling.*
» » H. Hennipman, *Ouderling.*
» » W. Brouwer, *Diaken.*

Wat dunkt ons kerkelijk publiek, wat dunkt aan elk eerlijk hart van zulk een schandelijk misbruik en zoo ergerlijke ontheiliging van een geestelijke macht! Kuyper.

Buitenland.

Frankrijk. Een wonderlijk vonnis. De Parijsche gemeenteraad. De jongste pennevrucht van Rénan.

Er zijn in Frankrijk vele gewezen priesters der Roomsche kerk, die zich in het huwelijk hebben begeven. Sommigen gingen tot de Gereformeerde kerk over, enkelen werden predikant, anderen zeiden hun ambt in de Roomsche kerk vaarwel, enkel om in het huwelijk te kunnen treden. Zij konden, wat ook de leiders der Roomsche kerk er van beweerden, volgens de Fransche wet een wettig huwelijk sluiten, omdat het burgerlijk wetboek het priesterschap niet noemt onder de dingen, die iemand beletten, een wettig huwelijk aan te gaan.

Telkens echter, wanneer eene clericale reactie zich deed gelden, sedert het einde van het eerste keizerrijk tot aan den val van het tweede, heeft men van Roomsche zijde getracht, de huwelijken van gewezen priesters voor onwettig te verklaren en, de rechtbanken deden in voorkomende gevallen een uitspraak, die uitviel naar gelang de meerderheid zijner leden al dan niet klerikaal was. Sedert het jaar 1870 werden evenwel deze zaken niet meer voor den rechter gebracht; de gewezen priesters traden in het huwelijk zonder dat door de autoriteiten hun het recht daartoe werd betwist.

Dezer dagen echter heeft de correctioneele rechtbank van Parijs een vonnis uitgesproken, waarbij een huwelijk van een gewezen priester voor de wet als ongeldig werd verklaard.

De zaak, die voor dit gerechtshof gebracht werd, was de volgende:

De abt Rouet begaf zich in 1882 met de weduwe Loisellier naar Londen en sloot daar met haar een huwelijk volgens de Engelsche wet. Naar Frankrijk teruggekeerd, lieten zij hunne Engelsche huwelijksacte in de registers van den burgerlijken stand overschrijven. Mevrouw Loisellier liep echter van haren abt weg en de beleedigde echtgenoot klaagde haar daarom voor den rechter wegens overspel aan. Eerstgenoemde verdedigde zich voor de rechtbank met te zeggen, dat zij slechts in schijn getrouwd was, omdat de heer Rouet, als gewezen priester, haar niet had kunnen trouwen, De rechter nam deze verdediging aan en sprak haar vrij.

Dit feit is onbeduidend op zich zelf, maar heeft een beteekenis, omdat daaruit zonneklaar blijkt hoe een clericale reactie in Frankrijk in volle gang is. Een vijftal jaren geleden zou althans zulk een vonnis niet denkbaar zijn geweest. Het hoofdorgaan van de clericalen, »l'Univers", tracht aan te toonen, dat de staat op grond van het concordaat het burgerlijk huwelijk van gewezen priesters niet mag toelaten. Hoogstwaarschijnlijk zal de uitspraak van genoemde rechtbank er toe leiden dat een wetsvoorstel door de volksvertegenwoordiging wordt aangenomen, waarbij beslist wordt uitgesproken dat gewezen priesters voor de wet een huwelijk mogen aangaan. De uitspraak van de Parijsche rechtbank doet ons wederom duidelijk zien, hoe het wilde radicalisme van vele Fransche liberalisten den weg baant voor een vernieuwde heerschappij van het clericalisme.

Er is wellicht geen lichaam, dat meer dwaasheden begaan heeft dan de Parijsche gemeenteraad met zijn liberalistisch-communistische meerderheid. Deze raad meent zich de zedelijke ontwikkeling van de kinderen der lagere school te moeten aantrekken. Daartoe voerde hij de onzinnigste leerboeken in, terwijl in den laatsten tijd het geld der belastingbetalende burgers gebruikt werd om genoemde kinderen kosteloos theatervoorstellingen te laten bijwonen, waartoe hun des Donderdagsmorgens de gelegenheid werd aangeboden. Natuurlijk mogen de kinderlijke ooren door niets gekwetst worden, vandaar dat stukken als »Athalie", »Esther" of »Polyeucte" niet voor hen mogen worden opgevoerd, omdat deze volgens de leden van den gemeenteraad nog een eenigszins godsdienstig (?) karakter dragen; maar wel mogen voor de kleinen stukken als »le Barbier de Séville" »le mariage de Figaro", »Tartuffe" van Molière en de »don Juan" worden gespeeld. Is het niet alsof deze lieden van puur liberalisme waanzinnig zijn geworden? Zou men het zedenbederf der jeugd meer in de hand kunnen werken dan door de mannen van den Parijschen gemeenteraad geschiedt?

Eene onderwijzeres verhaalde, dat toen zij een van hare leerlingen ondervraagde naar de voorstelling, die zij den vorigen dag had bijgewoond, het kind kleurde en zeide: »Het was in 't geheel niet fatsoenlijk."

Tot hiertoe heeft de raad nog niet bepaald, dat het bijwonen van deze tooneelvoorstellingen verplicht is. Wie weet hoe spoedig het daartoe komt. Een vijand van de republiek kon niet beter dan de Parijsche gemeenteraad arbeiden, om eene omwenteling in clericalen geest voor te bereiden.

Een treurig teeken des tijds is bovendien het verschijnen van de jongste pennevrucht van Ernst Rénan, met name: »de abdis van Jouarre." Dit boek heeft zelfs in Fransche kringen, die in den laatsten tijd nog al wat leerden verdragen, wegens zijne onzedelijkheid aanstoot gegeven. Rénan werd bij het schrijven van dit schandschrift geleid door de gedachte, dat indien onder de menschen de overtuiging veld won, dat de wereld in twee of drie dagen vergaan moest, de zinnelijke liefde overal met razernij zou uitbreken; want wat die liefde intoomt, zijn de noodzakelijke voorwaarden, die de zedelijke instandhouding der maatschappij opgelegd heeft. Wanneer men tegenover een plotselingen en zekeren dood gesteld werd, zou alleen de natuur gaan spreken. Wij willen niet aanhalen hoe de wufte schrijver deze stelling verder ontwikkelt. Hoe jammerlijk is het met iemand gesteld, die bij de gedachte aan het einde van alle dingen, niet aan dood en gericht denkt, maar uitspreekt dat dan aan de dierlijke hartstochten de vrije teugel kan gevierd worden. Rénan meent, dat het geweten van den mensch bestaat in de banden, welke de maatschappij om hare instandhouding aan de geslachtsdrift oplegt! Zijn verhaal komt ten slotte hierop neer, dat eene abdis zich laat verleiden omdat het voor de deur staat, dat haar minnaar en zij zelve slachtoffers stonden te worden van de Fransche Revolutie.

Indien men bij al deze treurige teekenen des tijds er maar bijvoegen kon, dat de Gereformeerde kerken als het bederfwerend zout in Frankrijk waren. Maar ach, hoe treurig is het ook daarmee gesteld. Over het algemeen volgt het Gereformeerde Frankrijk voor zoover het niet tot openbaar ongeloof is overgeslagen, de lijn door Vinet getrokken, of drinkt zij uit de stroomen van de Duitsche Vermittelungstheologie. Tot hiertoe zijnde critische questien over de schriften des Ouden en Nieuwen verbonds niet aan de orde, maar wanneer zij aan de orde komen zal het blijken dat misschien op enkele uitzonderingen na, de Gereformeerde theologische wereld van Frankrijk bladzijde voor bladzijde uit de Schrift verwerpt. De wijze waarop men in Protestantsche kringen over de Gereformeerde leer aangaande de Schrift zich uitlaat, doet dit verwachten. Deze leer, nog verdedigd door Gauschen, wordt als verouderd en onverdedigbaar ter zijde gesteld.

Duitschland De Immanuel-synode over de leer der verkiezing. Luthersch ritualisme.

De Immanuel-synode, die de vrije Lutherse kerken vereenigt, waartoe Klaus Harms eenmaal behoorde, is in het laatst van het vorige jaar vergaderd geweest en was merkwaardig door de discussiën, die daar gehouden werden over de leer der verkiezing. Pastor Wagner hield daarbij eene voordracht, waarvan de eerste twee zinsneden aldus luidden:

»De Schrift weet van geene andere verkiezing dan die, welke voor de grondlegging der wereld in Christus Jezus heeft plaats gehad, waardoor alle kinderen Gods tot het eeuwige leven werden verkozen. De eeuwige grondslag der verkiezing zelve is Gods eeuwige genaderaad over de geheele verloren wereld in Christus Jezus, volgens welken Hij *waarlijk allen zondaars de eeuwige zaligheid door het geloof in zijn Zoon toegedacht heeft.*

»In dezen eeuwigen genaderaad Gods, zoo luidt het verder, is samengevat, zoowel het raadsbesluit van de overgave des Zoons om volkomen genoeg te doen, waardoor alleen het eeuwige leven verworven kon worden, als ook *de verordening des geloofs als uitsluitend middel aan de zijde des menschen*, waardoor deze de hem toegedachte zaligheid deelachtig wor-

---

1) Tractaat van de Reformatie der Kerken, bl. 155. 2) Bl. 154. 3) *De Standaard* van 11 Dec. 1886. 4) Dr. A. Kuyper, Revisie der Revisie-legende, bl. 90. 5) Matth. 28: 18 en 19. 6) Joh. 16: 14. 7) vs. 15. 8) 1 Cor. 5: 9; 2 Petr. 3: 1; 1 Joh. 1: 3. 9) Hand. 15: 2. 10) 11: 19. 11) 15: 23. 12) 14: 23. 13) vers 6.

den kan, zoowel als van de genademiddelen aan de zijde Gods, *waardoor Hij het saligmakend geloof in alle menschen werken wil.*"

Is het niet treurig dat in de kerk, die Luther als haren geestelijken vader beschouwt, zulke leeringen worden gehoord? Vooral komt het uit hoever deze Synode is afgeweken van de zuivere waarheid, daar er zonder protest werd aangehoord wat pastor Wagner o. a. nog verklaarde:

»Wijl het de natuur des geloofs is, om ons geheele heil bij alle wantrouwen van ons zelven, op de onbedrieglijkheid der beloften des Evangelies, geheel zeker in Gods hand te weten, zoo zou het juist tegen den aard van het geloof in gaan, nog naar een anderen en vasteren grond voor de zekerheid onzer verkiezing te zoeken dan in de algemeene in het Evangelie gedane beloften gelegen zijn. Daarom wil het geloof van geen ander kenteeken van verkiezing tot zaligheid weten dan alleen de krachtige ervaring der, hoewel in zwakheid aangenomen, roeping door de prediking des evangelies en door sacramenten en absolutie."

Nog eens, is het niet treurig te moeten hooren hoe het goud schier overal in Duitschland verdonkerd is zoodat een leeraar van een Vrije Luthersche kerk niet eens onderscheid maken kan tusschen *algemeene* en *krachtdadige* roeping? En als men dan aan de andere zijde ziet hoe er ernstig gewaakt wordt, dat het zoo sterk aan Rome herinnerende ritueel der Luthersche kerk bewaard blijve, ja, zich verder zal ontwikkelen, dan is de vrees zekerlijk niet ongegrond, dat, gelijk nu reeds in Engeland eene sterke romaniseerende partij is opgetreden, men ook in Duitschland zal moeten zien, dat het terrein op Rome veroverd, weldra zal wegslinken.

Spreken wij te sterk? De lezer oordeele.

Wij hebben voor ons liggen een voorschrift hoe een Luthersch predikant het Avondmaal heeft te bedienen. Daarin vinden we o. a. het volgende:

»Onder het zingen van een gezang neemt de geestelijke het kleed weg, plaats het ciborium (beker) en 't broodbord aan zijne linkerhand, vult dit met hostiën, overdekt alles met een kleed (zeer vlakke borden zijn niet aan te raden, omdat het gevaar dan bestaat dat de hostiën er zouden kunnen afvallen) en sluit dan wederom den drinkbeker. Dan wendt de geestelijke zich naar rechts, vult de kelk met wijn, dekt hem met het kleed toe en sluit ook de avondmaalskan weder. Dan volgt de begroeting, waarbij de geestelijke zich naar de gemeente wendt, daarna komt het »Sanctus" en »Benedictus" der gemeente, vervolgens het »Onze Vader" van den geestelijke, eindelijk de lofzang der gemeente en de consecratie (wijding). Onder het zingen van den lofzang heeft de geestelijke de kleeden weggenomen en beker en avondmaalskan geopend. Bij de woorden: »nam hij het brood", wijst hij op de hostiën, doet dan eene schrede naar links en slaat hij de woorden: »dat is mijn lichaam", het kruis over het brood en den beker. Dan treedt hij weer in het midden, wendt zich naar de rechterzijde, wijst bij de woorden: »nam hij ook den drinkbeker", op de kelk, doet eene schrede rechts, slaat bij de woorden: »deze kelk is het Nieuwe Testament in mijn bloed", het kruis over kelk en kan, en plaatst zich dan wederom in het midden. Daarop begint de gemeente het »Agnus" aan te heffen en vangt de uitdeeling van de ouwels aan. Hij neemt de met hostiën gevulde borden in de linkerhand, wendt zich naar de linkerzijde des altaars en terwijl hij met de rechterhand een der hostiën aan den rand met duim en wijsvinger aangrijpt, schuift hij deze, met het kruis naar boven, den Avondmaalgangers, die bij twee à drie tegelijk naderen en zich daarbij buigen, in den mond, daarbij de woorden van het agendum uitsprekende, doch zóó, dat bij het uitreiken van de laatste hostie en het daaropvolgende slaan van het kruis, de formule geheel uitgesproken is. Daarop gaan de communianten heen en plaatsen zich achter het altaar; is van lieverlede de ruimte achter het altaar gevuld, dan treedt de geestelijke aan de rechterzijde van het altaar, grijpt met beide handen den kelk, doch zóó dat hij eigenlijk slechts door de linkerhand wordt vastgehouden, omdat de rechter naderhand noodig is, om het kruis er mede te slaan, en deelt met voorzichtigheid, opdat niets gestort worde en toch niet al te karig, den sacramenteelen bloedwijn uit, en zoo dat het einde van de formule, die daaronder uitgesproken wordt, samenvalt met het slaan van het kruis, dat volgt op het ronddeelen van den beker. Daarop keeren de communianten na eene buiging langzaam naar hunne plaatsen terug."

Zoo geeft men regel op regel. Zelfs wordt aangeraden om vrouwen van den kansel te vermanen, geen hoeden bij de Avondmaalsviering te dragen die te zeer het gelaat beschaduwen, want dan kan de geestelijke niet zien of zij wel Avondmaalswijn ontvangen. Zeer wordt aangeraden om altijd genoeg hostiën in voorraad te hebben, want anders zou men genoodzaakt zijn sommige ouwels door te breken en daardoor zou de meening kunnen ontstaan, dat men het heilige maal niet ten volle genoten had. Wanneer er nieuwe ouwels moeten aangebracht worden, dan behooren ze ook opnieuw »gewijd" te worden.

Zoo gaat men voort met allerlei voorschriften. Terwijl men verzuimt acht te geven op de leer, zoekt men zijn kracht in de uitwendige plechtigheden en legt steeds meer den nadruk op datgene, wat de Luthersche kerk uit de Roomsche heeft overgehouden. Wij zien de toekomst voor de Duitsch-Luthersche kerk zeer donker in. Konden wij er maar bijvoegen dat het Gereformeerd bewustzijn meer begint te ontwaken! Maar wij willen ons niet ontveinzen, dat wij eenige jaren geleden daaromtrent verwachtingen hadden, die niet zijn vervuld. De grondslag waarop »de Gereformeerde bond" is gebouwd, is, dunkt ons te zwak, en geeft weinig hoop voor de toekomst.

Rusland. Nieuwe maatregelen tot vervolging van de Lutherschen in de Oostzee-provincien.

In Lijfland vindt men vele lieden, die, schoon gedoopt in de Grieksch-orthodoxe kerk, bij Luthersche predikanten op de catechisatie geweest zijn en later opgenomen werden in de registers der Luthersche kerk. Ook is het gebeurd, dat een lid der Griekse kerk in het huwelijk trad met een Lutherse, en dat hun huwelijk in de Luthersche kerk ingezegend werd, zonder dat vooraf het huwelijk door een Grieksch priester werd voltrokken. Ook zijn er lieden, die in de doopregisters der Grieksche kerk zijn ingeschreven, maar hunne kinderen in de Luthersche kerk lieten doopen. Van waar al die verachting van de Grieksche kerk? De zaak is eenvoudig, als men weet dat sedert jaren duizenden Lutherschen met list en en geweld zijn gedwongen geworden om de Luthersche kerk te verlaten, en dat velen van hen daarvan bitter berouw er over hebben gekregen, dat zij zich in de Grieksche kerk lieten zalven.

Om echter te voorkomen dat het behaalde voordeel niet geheel verloren gaan zal, heeft de gouverneur van Lijfland de volgende bepalingen gemaakt:

1. Elke rechtgeloovige, en als zoodanig wordt elk beschouwd die in de Grieksche kerk gezalfd werd, die bij Luthersche predikante ter leering gaat, kan geen openbaar ambt meer bekleeden, daar zijn ambtseed voor ongeldig verklaard wordt. Bovendien zal er voor gezorgd worden, dat hunne kinderen hun ontnomen en aan anderen ter opvoeding gegeven worden, en dat zij zelven in de gevangenis worden geworpen.

2. Elk huwelijk van een recht geloovige en een Luthersche, dat niet in de Grieksche kerk gesloten werd, wordt voor onwettig verklaard, terwijl de kinderen als onecht zullen worden beschouwd, met alle gevolgen, wat erfenissen betreft, daaraan verbonden.

3. Rechtgeloovige ouders, die hunne kinderen in het Luthersche geloof laten opvoeden, worden met eene gevangenschap van 8 maanden tot één jaar en 4 maanden gestraft.

Natuurlijk gaat de gouverneur van de onderstelling uit dat de meeste boeren, die zich van de Griekschen kerk afwendden, dit gedaan hebben door kwaadwillige menschen verleid.

Is het echter niet hemeltergend dat men zoo onbeschaamd de vrijheid van conscientie durft aanranden? Het is waar, Pruisen neemt eenigszins revanche door het streven om het Poolsche element in het oostelijk deel van het rijk te onderdrukken. Maar gelukkig durfde men daar niet zoover gaan als men het in Rusland bestaat. En dit heet de Grieksche kerk versterken, om haar opgewassen te doen zijn tegen de macht van het nihilisme! Ons dunkt dat het steeds feller optreden van de Russische regeering tegen het Duitsch Luthersche element in de Oostzee-provinciën het gevaar voor een oorlog tusschen Duitschland en Pruisen zeer vergroot.

Gemengd Nieuws.

Hoe het bij de bekeering van Lutherschen in de Oostzee-provinciën tot de Grieksche kerk toegaat, kan het volgende duidelijk maken:

Een recruit, verleden najaar opgeroepen, deserteerde, doch werd na vier dagen gevangengenomen en den rechter te Hapsal overgeleverd. Deze zond van de aanhouding bericht aan den gouverneur, vorst Schachoweskoi te Réval, het bevel verwachtende dat hij naar Arendsburg moest gezonden worden. In plaats daarvan kwam er een telegram, gebiedende dat hij behoorde vrijgelaten te worden. Deze gunst was hem bewezen, omdat hij tot de Grieksche kerk was overgegaan. De priester had den gouverneur zijne zalving gemeld en daarom werd zijne eerste overtreding door de vingers gezien.

Aan het strand bij Dondangen in Kurland is een kanaal uit de zee in het land gegraven, waarin niet mag worden gevischt. Een ontslagen schoolmeester, die ijverig voor de Grieksche kerk werkt en voor elke bekeering, naar men beweert, 5 roebels ontvangt, drong er bij de boeren op aan, dat zij »het keizersgeloof" zouden omhelzen. Op de vraag wat zij daarbij winnen konden, gaf hij het antwoord, dat zij dan in het kanaal mochten visschen. Overigens mochten zij in hun hart Luthersch blijven, wanneer zij zich maar lieten zalven. Sommigen lieten zich daarop overhalen.

In den nacht na hunne zalving, wierpen zij hunne netten in het kanaal uit. Andere, Luthersch gebleven boeren deden hetzelfde. Den volgenden morgen nam de opzichter over de visscherij alle netten in beslag. De schoolmeester werd daarover natuurlijk gesproken en deze gaf ten antwoord, dat hij hunne netten dan alleen kon redden, wanneer de Luthersch gebleven overtreders zich ook lieten zalven. Zijn raad werd in zoover gevolgd, dat men zich ter zalving liet opschrijven. Toen hunne netten evenwel verbeurd bleven, was de bedrieger verdwenen, zeker om elders zijn bedrijf voort te zetten. — Veel medelijden met deze lieden hebben wij echter niet. Die zijn geloof kan verzaken om eenige visschen te kunnen vangen, behoeft zich niet te verwonderen, dat hij prooi wordt van een gewetenloos oplichter.

WINCKEL.

Kerkelijke Berichten.

Beroepen.

NED. HERV. KERK.

Middelburg, G. J. Barger te Driebergen.
Goënga, Gauw en Omgawier, P. H. Versteeg te St.-Pancras.
Sommelsdijk, L. W. J. Wolf te Odijk.
Kolham (cl. Appingadam), H. Bootsma te Lutteren (gem. Ede).
Zoelmond (cl. Tiel), H. J. Hulscher te Reeuwijk.
Hedel, C. P. N. Pikaar te Overschie.
IJzendoorn (cl. Tiel), J. G. Bruining te Workum.
Zuid-Beierland, J. L. Tichelaar te Ouddorp.

CHR. GER. KERK.

Westeaan, H. Siertsma, cand. te Kampen.

Bedankt.

NED. HERV. KERK.

Oudega, Idsega, en Sandfirden en Nijkerk op de Veluwe, K. Fernhout te Tzum.
't Woud, H. Wildeboer Jr. te Benthuizen.
Weesp, E. A. Lazonder te Oosterwolde.
Garderen, C. P. N. Pikaar te Overschie.
Aalsmeer, C. Hattink te Apeldoorn.
Colijnsplaat, J. G. Klomp te 's-Graveland.
Wemeldinge, J. H. Wensinck te Neerlangbroek.
Wijckel (Friesland), J. W. H. Kalkman te Monster.
IJselmuiden, P. H. Wiersma te Genemuiden.
Hindeloopen, A. E. van Eerde te Olst.

DOOPSGEZ. KERK.

Giethoorn, J. G. Boekenoogen te Krommenie.

Correspondentie.

Nog onderscheidene stukken, die ons wierden ingezonden over de droeve houding van Ds. Malcomesius, en het optreden van Dr. Van Ronkel, om namens het Classicaal Bestuur te Oude Wetering te spreken, laten we liggen. Er is, zelfs met een bijvoegsel, voor dezen stroom van inzendingen geen plaats.

Advertentiën.

Magazijn van Amer. Orgels,
M. J. RADIUS,
Keizersgracht 305, Amsterdam.

Steeds voorhanden eene groote keuze **Amerikaansche** en andere **Orgels**, uit verschillende Fabrieken, tegen de laagst mogelijke prijzen, van *f* 65.— af. Zoo noodig tegen gemakkelijke betaling, of te huur van *f* 2.— af per maand.

Speciale Inrichting voor Reparatiën.

WERVING VOOR OOST-INDIË.

VOOR Nederlanders { Handgeld bij zes-jarige verbintenis *f* 300.
Aanbrengpremie . . . . . „ 10.

Zij die zich willen verbinden moeten zich aanmelden bij een der Plaatselijke of Garnizoens-Commandanten of bij den Commandant van het Werfdépôt.

Inlichtingen kunnen gevraagd worden aan alle Burgemeesters en, *ongefrankeerd*, aan het Dept. van Koloniën. Zij worden *kosteloos* gegeven.

PELOUBET & Co., te NEW-YORK.
REED-PIPE-ORGAN,
(PIANO STIJL).

De aandacht van Orgelliefhebbers, Organisten en Kerkbesturen wordt gevraagd voor het **REED-PIPE-ORGAN**, instrument van nieuwe vinding, van PELOUBET & Co., te *New-York*, fabrikanten van de beroemde

Standard Organ -- Model-Orgel.

De toon van het **REED-PIPE-ORGAN** is van indrukwekkende schoonheid en is van zoo uitstekende hoedanigheid, dat hij op gelijke lijn met het beste Pijporgel, ja zelfs in vele opzichten daarboven moet worden gesteld; hij paart verbazende kracht aan aangrijpende bezielende liefelijkheid en biedt een ongekenden rijkdom aan schakeeringen.

Terwijl het **REED-PIPE-ORGAN** dezelfde voordeelen biedt als een Pijporgel van eerste kwaliteit, behoeft het veel minder ruimte, geen onderhoud en het kost slechts een derde van den prijs. De soliditeit is volstrekt.

Door de eerste Organisten en Musici in de Vereenigde Staten zijn deze Orgels geëxamineerd en zij hebben eenparig de meest onverdeelde bewondering en waardeering voor het **REED-PIPE-ORGAN** uitgesproken.

HET STANDARD ORGAN,
MODEL-ORGEL,

van PELOUBET & Co., te *New-York*, onderscheidt zich gunstig door zijnen omvang-rijken, lieflijken en zangrijken toon, groote soliditeit en schoonen vorm, en is in eene sorteering van **25** exemplaren doorloopend in mijne Magazijnen voorradig.

Men vrage Catalogus.

Generaal-Agentschap voor Nederland.

C. KETTNER, **AMSTERDAM,**
1ste Magazijn en Kantoor, Kalverstraat 52. **Groote Magazijnen en Fabriek, Spuistraat 231.**

Uitgaven van J. A. WORMSER, te Amsterdam:

HONIG UIT DEN ROTSSTEEN
DOOR
DR. A. KUYPER.
TWEEDE BUNDEL.

Door bemiddeling van alle Boekhandelaren te ontbieden. Prijs ingenaaid *f* **2.40**; gebonden *f* **2.90.**

Vanwege het Gereformeerd Traktaatgenootschap **»Filippus"** is bij den Uitgever J. DEN BOER, te *Breukelen*, verschenen:

No. LVIII. **A. LITTOOY, Het geven,** (behalve den omslag 20 bladz. groot). Prijs 7½ Cent.

Vroeger verscheen en werd in verschillende bladen gunstig beoordeeld:

No. LVI. **A. LITTOOY, Het Wesleyaansch Methodisme,** 22½ Cent, alsmede No. LIV. **Het Arbeidersvraagstuk en het Evangelie**, door **Ds. T. BOS.** 10 Cent.

Dit laatste werkje, evenzeer gunstig beoordeeld, wordt thans ter verspreiding, bij getallen van minstens 25 exmpl., verkrijgbaar gesteld à 4 Cent. (110)

Bij G. F. CALLENBACH, te *Nijkerk*, verscheen:

De Dordtsche Kerkenorde.
TWEEDE VERMEERDERDE DRUK,
met verklaring van de vreemde woorden en en enkele bepalingen uit de **Post-Acta**.

Uitgegeven door en met een voorrede van Dr. W. VAN DEN BERGH en G. H. VAN KASTEEL, Bedienaren des Woords te Voorthuizen en Kollum.

PRIJS 12½ CENT.

25 Ex. *f* 2.25; 50 Ex. *f* 4.00; 100 Ex. *f* 6.50.
Door alle soliede Boekhandelaren te bekomen.

Is verschenen de **4de druk** van:

„DE LOFSTEM."
2- en 3-stemmig Zangbundeltje voor Christ. Scholen en Huisgezinnen, door
J. C. DE PUY,
Hoofdonderwijzer te Sexbierum.
PRIJS f 0.25.

NIJMEGEN. P. J. MILBORN.

Compleete »HERAUT."

Men vraagt TE KOOP een paar **complete exemplaren van »de Heraut"** (1878—1886). Afzonderlijke Jaargangen kunnen echter ook dienen. Prijsopgaven worden ingewacht, onder lett. H. D., aan het Bureel van dit blad.

Heden verschijnt bij den Uitgever A. H. TEN BOKKEL HUININK, te Utrecht:

Th. GRIESINGER,
DE JEZUÏTEN.

Volledige geschiedenis hunner **openbare** en **geheime** werkzaamheden, van de stichting der Orde tot op heden.

2de Druk, compleet in 12 afleveringen, (ieder 3 à 4 vel druks) à **35 Cents**.

Alle soliede Boekhandelaren nemen bestellingen aan. (57)

Aan de Inteekenaren zijn verzonden de eerste 4 Nos. der

Godsdienstige Blaadjes.
van den Jaargang 1887.

No. 193. Goed uit kwaad.
» 194. Zijns broeders hoeder.
» 195. Moeders.
» 196. De beste geneesheer.

Ter Perse:

» 197. Niet verstooten.
» 198. De toovenaar en het Evangelie.
» 199. Tweeërlei juweelen.
» 200. Een Godsgericht

Bij inteekening ontvangt men maandelijks 12 blaadjes (van elk No. 3 stuks), alzoo 144 per jaar voor *f* 1.— en fr. p. p. voor *f* 1.20.

Gesorteerde pakjes van 500 Ex. in 20 verschillende Nos. *f* 3.—, franco per post *f* 3.20.

De Uitgever C. VAN BENTUM,
(95) te *Utrecht*.

Uitgaven van J. A. WORMSER te Amsterdam:
De Drie Formulieren van Eenigheid,
VOOR GEMEENTELIJK GEBRUIK UITGEGEVEN
DOOR
Dr. A. KUYPER.
Prijs ingen. 35 Cent; 25 Exempl. *f* 8.—; 50 Exempl. *f* 15.—.
In stevigen Omslag met linnen rug: 45 Cent; 25 Exempl. *f* 10.—; 50 Exempl. *f* 19.—

Dezelfde uitgave met daaraan toegevoegd:

KORT BEGRIP DER CHRISTELIJKE RELIGIE,
uitgegeven door de Predikanten
C. A. RENIER en B. VAN SCHELVEN,
NAMENS DE
Commissie van Toezicht op het Godsdienstonderwijs
bij de Ned. Herv. Gem. te Amsterdam.
Prijs ingen. 40 Cent; 25 Exempl. *f* 9.25; 50 Exempl. *f* 17.50.
In stevigen Omslag met linnen rug: 50 Cent; 25 Exempl. *f* 11.25; 50 Exempl. *f* 21.50.

BERICHT.

In den laatsten tijd kwam het meermalen voor, dat personen van buiten de stad zich op Zondag aan ons Magazijn vervoegden, om een Orgel te koopen. Wij hebben hen echter moeten teleurstellen. Tot naricht dient daarom, dat het Magazijn des Zondags gesloten is; maar, desverlangd, gaarne elke gewenschte style uit den Catalogus op proef gezonden wordt.

MAR. BREEBAART,
Firma SCHOLS en POS,
Damrak No. 23, Amsterdam.
Eenig Hoofd-Agent der Wereldberoemde en zoozeer gezochte
SMITH- en WORCESTER
Amerikaansche Orgels.
Catalogi op aanvrage franco.

Bij R. M. SMITS te *Middelburg* is verschenen:

Openbare Brief

van het **Classicaal Bestuur** van **Middelburg** aan Ds. P. J. W. KLAARHAMER, Predikant te *Middelburg*, gevolgd door een schrijven aan de **Ned Herv. Gemeenten in de Classis.**

Prijs **15** Cents.

Deze zeer belangrijke Brochure is niet alleen van plaatselijk belang, doch zeer lezenswaardig voor ieder Gemeentelid.

Vrije Universiteit.

Wanneer het eigenbelang in aanraking komt met de belangen van anderen, wordt dit gewoonlijk openbaar in tegenspraak en tegenstand. Ook hierin blijkt de wereld »een omgekeerde tien-geboden" te zijn, dat, waar die beide als in eene bedding moesten samenvloeien, juist wat eens anderen is kruiselings gaat over hetgeen het eigen ik begeert. En gelijk een oude wijze zoo naar waarheid gezegd heeft: »De collisie van 's menschen eigenliefde met het interest van anderen, is een »experimentum crucis", een weg, die kruiselings gaat." Daarom ook vindt de wereld het geven en helpen zoo lastig en pijnlijk, omdat zij liever wil hebben en houden; en de practijk der dienende liefde gaat den wereldling kruiselings door het hart.

Een jammerlijk leven voorwaar, om zoo met eigen kruis belast en bezwaard te zijn! De zelfzucht is zichzelve een kruis, zij brengt uit haren gevloekten grond niets anders dan distelen en doornen voort.

In den dienst des Heeren daarentegen is het leven en de veldadigheid. Daar is weldoen zegen. Daar wordt het helpen van anderen in geheel andere beteekenis een »experimentum crucis." Daar komt het kruis des Heeren ons op de proef stellen, of wij waarlijk Zijn discipelen zijn en ons zelven verloochenen, om met offervaardigheid des harten elkanders lasten te dragen. Trekt ook onder ons dat kruis in alle verhoudingen des levens door, o! dan wordt het gedurig en bij verrassing ervaren, dat weldoen weldoen leert, en in het geven de blijmoedigheid van den gever vermenigvuldigd wordt. En terwijl ook in onze dagen het volk vergaderd wordt onder de kruis-banier van Koning Jezus, dorre de bittere wortel van zelfzucht weg, en bloeie op Zijnen wortel de offervaardigheid, en drage de barmhartigheid in Zijnen naam rijke vruchten.

Moge ook in den stillen kring, waarin ons Studie-fonds zich beweegt, de stille doorwerkende kracht van het waar beginsel van weldoen steeds overvloediger en blijder erkend worden! Wij hebben zoo gedurig noodig om onze ziel maar stil te zetten in het vertrouwen, dat de Heere inkomst geeft naar hetgeen wij behoeven, en dat Hij uitkomst bereiden wil uit iederen nood!

Dr. DE HARTOG.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributiën: door den heer L. Onvlee te IJlst eerste storting *f* 280; door Ds. H. Feijkes uit Baambrugge *f* 21; uit Nichtevecht *f* 19; uit Abcoude *f* 3.50 te zamen *f* 73.50 door den heer J. Bos te Almelo *f* 61.50; aan Collecten: door den heer W. Boekhoven bij spreekbeurten van den heer Jb. van Ooversteeg te Sommelsdijk *f* 36.27, uit Stad aan 't Haringvliet *f* 54.99; samen *f* 61.26; aan Schenkingen door den heer J. Bos van twee vriendinnen ieder *f* 1; van een vriend *f* 0.25, samen *f* 2.25; door den heer J. W. van Beem van de Kerkvoogdij der Ned. Herv. Gem. te Abbega *f* 15; door den heer H. Pasma van de Vereen. voor In- en Uitw. Zending »Filadelfia" te Spannum *f* 7; door Ds. H. Hoekstra te Utrecht, van twee vriendinnen *f* 2.50, van twee vriendinnen *f* 1.25, samen *f* 3.75; door den heer K. Floor dankoffer voor de losmaking *f* 2.50; door Ds. H. W. van Loon uit het busje van J. *f* 3; door den heer W. Hovy van H. E. V. te weekloon *f* 2; van N. N. te Amerongen *f* 1.98; door heeren diakenen der Ned. Ger. kerk (doleerende) te Amsterdam, gecollecteerd Werk. Stand van E. B. *f* 1; de Vrede *f* 1, samen *f* 2; door Ds. H. Feijkes van M. P. K. te B. *f* 1.

Voor het Studiefonds:

Bij Prof. De Hartog ingekomen: N. N. te R. *f* 1; mevr. De B. te R. *f* 5; door den heer W. Hovy, Spr. III: 9 *f* 10; door Ds. H. W. van Loon, collecte te Wormer *f* 8; door Ds. J. C. van Schelven, van den Kerkeraad te Dieren *f* 25.

S. J. SEEFAT, *Penningmeester.*
Lijnbaansgracht 248.

SCHOTSCHE ZENDINGSKERK.

GODSDIENSTOEFENING.

Zondagmorgen, 10 uur, F. W. A. KORFF.
Zondagavond, 6 uur, A. VAN OS.
Woensdagavond, 8 uur, Vergadering met de Proselieten.
Vrijdagavond, 7 uur, Vergadering met de Leden van het Kindergenootschap voor Israël.

GEBRUK TER KON. NEDERL. STOOMDRUKKERIJ, WARMOESSTRAAT 106, AMSTERDAM.